

»NOVA« MULTIKULTURNA JAPONSKA?

Primer korejske manjšine v Kyotu

Izvirni znanstveni članek | 1.01

Izveček: Ideja, da je Japonska etnično homogena nacija, je bila v zgodovini močno prisotna, zaradi česar so tujci v povojni japonski družbi predstavljali »problem«. V zadnjih letih pa sta povečano število priseljencev in močnejši pritisk na državo, da prepozna svojo raznolikost, preusmerila pozornost k ideji »multikulture Japonske«. Ta prispevek tako preučuje, kako v ospredje prihaja ideja o »večkulturnem sobivanju«, in se osredinja na integracijo tujcev na Japonskem. V ospredju tega procesa je na Japonskem že dolgo prisotna korejska manjšina, v zadnjih letih pa so družbi v izziv tudi prihodi novih priseljencev, med drugim iz Južne Koreje.

Ključne besede: Japonska, korejska manjšina, homogenost, multikulturalnost, integracija, sobivanje

Abstract: The idea of Japan being an ethnically homogenous nation has been widely acknowledged throughout history. As a result, foreigners started to represent a "problem" after the Second World War. Increased number of immigrants in recent years, together with a stronger pressure on the state to recognize the diversity of its society, shifted attention to the concept of "multicultural Japan." This text explores the emergence of the idea of a "multicultural coexistence", and focuses on the integration of foreigners in Japan. In the foreground of this endeavour has long been the Korean minority. Another challenge for the Japanese society presents the more recent arrival of a new wave of immigrants, among which are those from South Korea.

Key words: Japan, Korean minority, homogeneity, multiculturalism, integration, coexistence

Uvod

Na Japonskem so se med procesom odpiranja (obdobje Meiji), ob pretoku informacij in nekritičnem prevzemanju z Zahoda pojavile najrazličnejše ideje in dojemanja sebe in sveta. Japonska je želela postati enakovredna zahodnim državam in si prizadevala, da bi jo kot takšno sprejeli tudi drugi. S konstrukcijo identitete ter z iskanjem odgovorov na vprašanja o izvoru svojih ljudi in japonske kulture se je po vzorih zahodnih držav prepoznala kot enokulturna družba, enkratna dežela, ki se od drugih dežel razlikuje po svoji kulturi. Ideja, da je država homogena, je bila dolga desetletja splošno sprejeta tako na Japonskem kot zunaj nje. Kritike ji do pred kratkim niso mogle do živega, čeprav na Japonskem živi nekaj manjšin. Na prelomu tisočletja pa so ob vedno večjem številu priseljencev, pomanjkanju delovne sile in njenem »uvažanju« iz tujine pritiski na državo in njene institucije postajali vse močnejši. K temu so pripomogli tudi vedno močnejši boji manjšinskih skupin proti domnevi, da je nacionalna država »homogena« – navsezadnje je že njihov obstoj na Japonskem svojevrsten dokaz, da to ne drži – a so jih preslišali.

Japonska se v obdobju, ko se povečuje priseljevanje tujcev in se število prebivalcev zmanjšuje, hkrati srečuje z dilemo, kako tujce vključiti v družbo in v kakšni meri, če sploh (Douglass in Roberts 2000). Vse do nedavnega je bila Japonska ena od redkih industrializiranih držav, ki niso doživele močnega priseljevanja. V zadnjih letih pa se pojavljajo tako zunanji kot notranji pritiski na japonsko vlado, naj prizna, da v državi živijo tudi tujci, in se prepozna kot

»večkulturna država«. V javnosti so se okrepile razprave o »multikulturalnosti«, »migrantih« in o »sobivanju«, številni raziskovalci pa temu posvečajo veliko pozornosti in se odzivajo na različne načine.

Na državo pa ne pritiskajo samo novi prišleki, ampak tudi manjšine, ki na Japonskem živijo že nekaj časa; ti dve skupini priseljencev pogosto delujeta skupaj (Chapman 2006: 89). Na Japonskem namreč živi kar nekaj manjšin, ki potrjujejo izjavo Iwabuchija Koichija: »Noben narod ni čist ali homogen po rasi, etničnosti in kulturi« (2005: 55). Skupine, katerih obstoj so v preteklosti zanikali, imajo raznolike zgodovine, izvore in okoliščine, v katerih so jih spoznali za manjšine. To so priseljenci (Brazilci, Kitajci, Filipinci idr.), domorodne skupnosti (Ainu in *burakumin*¹) ter prebivalci nekdanjih kolonij (Korejci, prebivalci Okinawe in otokov Ryukyu).

Najbolj je ta proces soočanja med različnimi skupinami ene manjšine izrazit pri korejski manjšini, ki sicer na Japonskem živi že od leta 1910 ter se je vsa ta leta borila proti pravnim in družbenim izključevanjem in poskusom

1 Primer *burakuminov* je med etničnimi skupinami na Japonskem najbolj sporen. *Burakumini* so potomci izobčencev iz obdobja Tokugawa, ki so se ukvarjali s prepovedanimi poklici (klavci, mesarji, usnjarji, pogrebniiki, ...) in za katere je v preteklosti tudi veljalo, da so rasno drugačni, danes pa se po telesnih lastnostnih ne razlikujejo od večine Japoncev. Nekateri raziskovalci jih imajo za kasto, vendar danes niso več omejeni pri poročanju zunaj svoje skupine. Kljub vsemu pa so njihovi potomci, ki živijo na »označenih« krajih (*buraku*), še vedno prepoznani kot posebna skupina in diskriminirani tako pri porokah kot tudi pri zaposlitvah (glej Visočnik 2014).

* Nataša Visočnik, dr. etnologije, docentka, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za azijske študije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana; natasa.visocnik@guest.arnes.si.

asimilacije. Poleg tega pa v državo prihaja vedno več novih Korejcev, katerih pogled na Japonsko je v primerjavi s pogledom potomcev prisilnih delavcev iz obdobja kolonizacije nekoliko manj obremenjen z zgodovino in političnimi odnosi med Japonsko in Korejo.²

Primer korejske manjšine na Japonskem je vsekakor zelo zapleten in v izziv številnim raziskovalcem, ki ga analizirajo z različnih vidikov (Chapman 2008; Brown 2015; Inadsugi 2002; Lie 2008; Ryang 2005; Visočnik 2013, 2014 idr.). V tem članku je pozornost posvečena situaciji korejske manjšine v zadnjih letih, ko so se razmahnile razprave o sobivanju in multikulturalnosti, predvsem v Kyōtu, kjer v intervalih od leta 2012 opravljam terensko delo. Dejstvo je, da je prepoznavanje multikulturalnosti države pomemben korak naprej, a je nujen tudi kritičen pogled na to, kako se ta ideja predstavlja v družbi, kako jo manjšine in večina sprejemajo in kako se manjšine znajdejo v tem procesu integracije.

Homogenost vs. heterogenost

Kot številne manjšine, ki živijo v diaspori, korejska manjšina na Japonskem spodkopava domnevo, da je nacionalna država »homogena«, torej idejo, ki je na Japonskem prevladovala številna desetletja.³ V celotni japonski zgodovini so namreč nekateri pomembni posamezniki vztrajali pri ideji o posebnosti in različnosti japonske identitete, vse od učenjakov »nacionalnega učenja« (*kokugakusha*) v 18. stoletju, ki so poudarjali čisto (tj. nekitajsko) japonsko bistvo, do sodobnih politikov,⁴ ki izjavljajo, da je Japonska homogena »naravna skupnost« – različna od zahodnih »narodov, oblikovanih s sporazumom« (McCormack 1996: 1–2) – ki se je razvila na podlagi naravnih, geografskih značilnosti. Številni tuji avtorji, med njimi Edwin O. Resichauer, so Japonsko predstavljali »kot eno od najbolj enotnih in kulturno homogenih držav na svetu« (po Lie 2001: 1). Mnenju tujih raziskovalcev so pritrjevali tudi japonski učenjaki, kot so Bitō, Kumagai in Terazawa

(Lie 2001: 1), ki so svoje teorije zagovarjali še v zadnjem desetletju 20. stoletja.

Ker so identitete družbeno oblikovane in večinoma zamišljene, je konsenz o japonski identiteti vedno vprašljiv. Kot pravi Hall (1996), se identiteta ustvarja na križišču med zunanjimi diskurzi in praksami ter notranjimi psihičnimi procesi, ki ustvarjajo subjektivnosti. Vse identitete hkrati delujejo kot točke identifikacije in navezanosti (Hall 1996: 4–5) ter gradijo na izključevanju – z ustvarjanjem marginaliziranih subjektov. V primeru Japonske ključno hierarhijo ali dvojnost predstavljajo Japonci vs. tujci. Marginalizacija in izključevanje drugih sta nujni za samoidentifikacijo Japoncev (Creighton 1997: 212).

Posledično se v preteklosti velik del Japoncev v vsakdanjem življenju ni zavedal, da med njimi živijo tudi narodi, ki se od njih razlikujejo po kulturi, jeziku ali religiji. Amino (1990: 23–27) pravi, da je ta homogenost tista stran zaprtosti države, ki Japoncem preprečuje, da bi se začeli zavedati problema pravic drugih etničnih skupin in ignoriranja manjšinskih skupin. Sicer je v preteklosti že obstajala ideja o »mešanem narodu«; v obdobju, ko je Japonska osvajala kolonije, je morala priznati, da so v državi tudi drugi narodi, ki pa jih je hotela čim prej asimilirati (Oguma 1995: 19–24). Po koncu vojne pa je hitro prišlo do ideološkega obrata, v katerem je znova prevladala ideologija »homogenega naroda«, ki je bila v ospredju vse do konca 20. stoletja.

Posledica konvencionalnega razumevanja japonske kulture je pojav diskurza o Japoncih (*nihonjinron*).⁵ *Nihonjinron* tako poudarja enkratnost japonske kulture in ljudi ter zagovarja načine, po katerih so unikatni. Diskurz s številnimi populizmi preveva številne teme, kot so biološka podoba Japoncev, prazgodovinski kulturni razvoj, nacionalni jezik, literarne in estetske značilnosti, medčloveški odnosi, družbena organizacija, filozofija in osebni značaj Japoncev. V nekaterih formulacijah se te značilnosti med seboj povezujejo; koncepti japonska država, Japonci in japonska kultura naj bi izomorfno sovpadali (Befu 2009: 26). *Nihonjiron* tako ne upošteva etnične, kulturne in družbene heterogenosti Japonske, zanika stike z drugimi državami in zunanji vpliv na razvoj japonske kulture ter zagovarja njen esencializem.

Pojav idej o multikulturalnosti

V 80. letih 20. stoletja sta se hkrati pojavila dva fenomena: internacionalizacija in prečiščenje japonske identitete.

2 Japonska in Koreja še vedno rešujeta zadeve iz obdobja zasedbe Koreje in druge svetovne vojne, kot so kolonizacija, prisilno delo in ženske za tolažbo (prisilne prostitutke med drugo svetovno vojno). O teh temah se vedno znova razpravlja ob vsakem javnem dogodku, ki povezuje obe državi, kot je na primer odprtje muzeja mang v Južni Koreji (glej Kingston 2014). Več o japonskem imperializmu in korejskemu demoniziranju japonske kolonialne nadvlade glej tudi Senica 2016.

3 Koncept monoetničnosti je postal najbolj priljubljen v poznih 60. letih 20. stoletja, kar je sovpadalo z novim nacionalizmom, ki se je rodil iz ekonomskega uspeha in nacionalne kulturne integracije, kar je pripomoglo k opredelitvi japonske identitete (Lie 2001).

4 Eden od politikov, ki je podpiral to idejo, je bil Yasuhiro Nakasone, ministrski predsednik iz Liberalne demokratske stranke, ki je v svojem govoru leta 1986 izjavil, da je Japonska homogena država brez etničnih manjšin. Seveda se je nanj vsul plaz očitkov, tako da je moral svojo izjavo kmalu popraviti. Omilil jo je z besedami, da manjšine so, a da z njimi ni problemov (glej tudi Visočnik 2013).

5 *Nihonjinron* Burgess (2010) v širšem smislu opredeli kot razpravo o nacionalni identiteti, katere zametke najdemo že v obdobju Tokugawa, predvsem pa po obdobju Meiji, v času oblikovanja nacionalne države. V ožjem smislu pa je to povojni konstrukt, ki odraža potrebo po izražanju identitete in občutkih ponosa med Japonci, saj sta bila izguba imperija in okupacija zanje grenka izkušnja. Med letoma 1948 in 1978 je bilo napisanih kar okrog 700 socioloških, lingvističnih, psiholoških, bioloških, kemijskih in fizikalnih knjig o japonski nacionalni in kulturni identiteti.

Internacionalizacija (*kokusaika*)⁶ je bila več kot desetletje japonski nacionalni cilj. Čez mejo so se pretakali kapital, blago, tehnologija; eseji in knjige o tej temi so se množile. Zaradi vse intenzivnejših stikov z zunanjim svetom je postala naloga analizirati in predstaviti »japonskost« kompleksna in občutljiva. McCormack (1996: 2) trdi, da čim močnejša je bila vera v japonsko drugačnost, toliko globlja je bila skrb o posledicah internacionalizacije z močnim ekonomskim statusom.

Kokusaika pomeni tudi fizično in psihološko odpiranje. Pojavila se je že takoj po odprtju Japonske v svet po letu 1868 in je težila k modernizaciji Japonske. Burgess (2012) opozarja, da se *kokusaika*⁷ navadno prevaja kot internacionalizacija, vendar je termin problematičen, saj hkrati spodbuja tudi idejo o monoetničnem narodu (*tan'itsu minzoku kokka*). Japonski sociolingvist Takao Suzuki (v Burgess 2012) pravi, da termin izraža predvsem dodajanje japonskega vidika v mednarodni red, širjenje japonske kulture, vrednot in zgodovine ter pomoč ljudem, da bi videli svet skozi japonske oči.

Razprave o internacionalizaciji so s sabo prinesle tudi koncept o »drugačni kulturi« (*ibunka*) z namenom označevanja ne-japonske kulture (*aite no bunka*, dobesedno »kulture drugih«). Diskurz o *kokusaika* se je v zadnjih letih pod plazom kritik začel umikati, medtem ko beseda *ibunka* ni bila deležna veliko kritične analize in je še vedno prisotna v popularnem in uradnem pisanju. Japonsko Ministrstvo za izobraževanje, kulturo, šport in znanost na primer poudarja, da je treba vzdrževati »mednarodni občutek« (*kokukaikai*) z izkušnjo (*taiken*) in razumevanjem (*rikai*) druge kulture (*ibunka*) (Burgess 2012). Qi (2008: 2, 4) celo pravi, da so razprave o drugih kulturah (*ibunkaron*) ustvarjale idejo, da je japonska kultura superiorna drugim. *Ibunka* dobesedno pomeni »drugačna kultura«, kjer pismenka za

glas »i« s sabo nosi tudi negativno konotacijo, saj pomeni »različen«, »tuj«, »čuden«. Tako te razprave locirajo japonsko kulturo v središče vseh ostalih.

Podoben izraz, ki je nekoliko pogostejši in se je pojavil v poznih 90. letih, je *tabunka* ali »več kultur/multikulturen«. V preteklosti se je, sploh v obdobju ekonomske internacionalizacije, občasno uporabljal za opis odnosov med Japonsko in drugimi (predvsem azijskimi) državami, medtem ko se v zadnjih letih zaradi vse večjega priseljevanja tujcev vedno močnejše uporablja tudi za opisovanje različnih kultur na Japonskem. Pri tem pa Burgess (2012) opozarja, da se izraz *tabunka shugi* (multikulturalizem) bolj ali manj uporablja le za slavljenje raznolikosti v okviru omejenih predpisanih pogojev. Takšen japonski slog multikulturalizma je neke vrste naslednik termina *kokusaika*, ideološkega orodja za ohranjanje homogenega diskurza o nacionalni identiteti. Ideja o prisotnem multikulturalizmu je danes omejena na »kulturno izmenjavo«⁸ in »mednarodno izmenjavo«.

V enakem kontekstu kot prejšnji izrazi pa se pogosto pojavlja tudi koncept *kyōsei*, ki naj bi izražal sobivanje.⁹ V zgodnjih 90. letih 20. stoletja je *kyōsei* postal osrednji termin v razpravah o izboljšanju ekonomskih odnosov med azijskimi državami in se nanaša na to, da »Japonci« in »tujci« skupaj harmonično živijo na Japonskem. Tudi ta izraz je pogost v vladnih kampanjah z namenom vplivati na tuje prebivalce, da bi se vključili v družbo.

Danes ta izraz uporabljajo tudi prebivalci in skupine prostovoljcev. Cilj različnih delavnic in seminarjev po državi je gladek prehod k *tabunka kyōsei shakai* (multikulturni družbi sožitja) (Spletni vir 1). Sicer sam izraz predpostavlja enakovredne partnerje, vendar pa v praksi pomeni hierarhičen odnos med nadrejenimi Japonci in podrejenimi tujci, s čimer Japonci utrjujejo svojo raznolikost, ločenost in moč. Tako tudi *kyōsei* oblikuje meje, ki utrjujejo nečlanstvo tujcev v japonski družbi, ki so brez dostopa do virov in moči (Burgess 2008, 2012).

Eden od razlogov, zakaj so razprave o »multikulturnosti« Japonske in z njimi besede, kot so *kokusaika*, *ibunka*, *kyōsei* in *tabunka*, v japonski družbi prišle v ospredje, je dejstvo, da sta idejo o japonski homogeni identiteti ogrozila večji priliv ljudi in močnejši pritisk manjšin. S tem so se začele tudi razprave in raziskave o manjšinah, ki so kritizirale diskurz o Japonski (Amino 1990; Befu 2009; Burgess 2008, 2012; Weiner 2009 idr.) in številne razprave o japonski unikatnosti. Weiner tako v svoji knjigi *Japonske manjšine: Iluzije o homogenosti* (2009) oporeka »dominantni paradigmi« o homogenosti s poudarjanjem raznolikosti, ki obstaja v japonski družbi. Pritrjujejo mu tudi Lie (2001) s svojo knjigo o multietnični Japonski, Denoon

6 *Kokusaika* ali internacionalizacija je pomenila povezovanje in sodelovanje z zunanjim svetom. Internacionalizem pa je politična smer, ki si prizadeva za sodelovanje med narodi oziroma državami na osnovi priznanja neodvisnosti in enakopravnosti (McCormack 1996: 3).

7 Japonska je vojaško in mednarodno moč izenačila proti koncu prve svetovne vojne. Po koncu druge svetovne vojne je bila najbolj tekmovalna v 70. letih, saj je želela dohiteti svet še na drugih področjih, izraz *kokusaika* pa se je najpogosteje pojavljal v mednarodni trgovini in v okviru gospodarskega razvoja japonske družbe. Izraz se je močno zasidral v obdobju vlade Nakasoneja, ko so veliko truda vložili v idejo, da bi Japonska postala »mednarodna država«. Po mnenju Ivy (v Burgess 2012) naj bi *kokusaika* izražala drugo stran občutenja japonskega nacionalnega ponosa, če že ne nacionalizma, zato se je trudila pojaponizirati vse, kar je na Japonskem tujega, in širiti svoj vpliv po svetu. Tako je ta izraz vseboval tudi ideje, ki so si med seboj zelo nasprotovale: asimilacijo, zatiranje in slavljenje raznolikosti. Vendar pa je pri »mednarodnih« skupnostih šlo predvsem za »vključevanje v« in »prilagajanje« japonski kulturi. Pogosta raba besede »mednaroden« – kot na primer »mednarodna družina« ali »mednarodni otroci« – je namreč povzročila, da so kulturne razlike izginjale, se homogenizirale, tuje stvari pa so postajale eksotične in so se kazale na »mednarodnih festivalih«, kjer so se Japonci lahko naužili mednarodnosti ali drugačnosti (Burgess 2012).

8 Zelo priljubljeno je poimenovanje združenj, kulturnih domov, organizacij in prireditev z izrazom *kokusai kōryū* – mednarodna izmenjava. Nanje so velikokrat povabljeni tudi tujci, med njimi tuji študente.

9 Dobesedno naj bi izraz pomenil »živeti skupaj na določenem kraju«.

idr. z zbornikom *Multikulturna Japonska* (glej McCormack 1996) ter Maher in Macdonald (1995) z zbornikom o raznolikosti japonske kulture in jezika. Vse te knjige so nastale z namenom, da bi poudarile raznolikost, ki je bila na Japonskem vedno prisotna, a tudi zanikana. Sugimoto »multikulturno paradigmo« opredeli tako, da ta »zajema vse etnične manjšine na Japonskem in tudi t. i. subkulturne skupine, kot so honorarni delavci, ženske skupine, invalidi, mladinska in homoseksualna kultura idr.« (1997: 93). Kot poudarja (1993), termin »multikulturna družba« postane problematičen takrat, ko ga ne uporabimo zgolj za označevanje raznolikosti v družbi, ampak tudi kot politični ideal na Japonskem. Pri tem se Burgess (2008) sprašuje, kakšno vlogo ima termin »multikulturnost« v »novi« Japonski, saj ne gre ravno za raznolikost *per se*, ampak bolj za to, katera skupina od prej omenjenih manjšin je v primerjavi z večinsko populacijo označena kot »različna«.

Teptanje koncepta *nihonjinron* se nadaljuje s številnimi knjigami o priseljevanju tujcev, do katerega je prišlo sredi 90. let prejšnjega stoletja (Burgess 2008). Pri tem je seveda v ospredju ideja o »razlikah«, vendar Ryangova (2005: 10) opozarja, da se je v teh razpravah pojavil trend »o predstavljanju Japonske s pluralističnega vidika«, s povečevanjem raznolikosti, marginalnosti in manjšin. Clammer (po Burgess 2008) tako pravi, da je trend poudarjanja etničnih razlik treba nekoliko omiliti z vključevanjem drugih dimenzij, kot sta spol in razred. Že Goodman (po Burgess 2008) namreč opozarja, da je nižji status večine japonskih manjšin bolj povezan z njihovo razredno marginalnostjo kot pa s kulturnimi in etničnimi razlogi, Ryangova (2005) pa nadaljuje, da ima lahko ignoriranje notranjih raznolikosti v marginalnih skupinah tudi nasproten učinek, saj zanemarljivo zgodovinske in družbene specifičnosti diskriminacije in zatiranje določene manjšinske skupine.

Clammer (po Burgess 2008) tudi opozarja, da lahko v primeru, ko se razprava o raznolikosti preveč zaostri, nastane nova vrsta *nihonjinron*. Pojavita se dve skupini namesto ene; na eni strani »homogena« skupina Japoncev, ki jo zaradi homogenosti raziskovalci zanemarljajo, na drugi strani pa raznolika skupina »drugih«, ki jo raziskovalci izpostavljajo ravno zaradi razlik. Tako je treba biti pri vsaki raziskavi »manjšin« pozoren na definicije terminov, oznak in konceptov, kot je identiteta. Pomembno je tudi spoznanje, da so te kategorije arbitrarni in fluidni družbeni konstrukti, zato je potreben premislek o razlikah v domnevno homogenih manjšinskih skupinah.

Tujci na Japonskem in njihova integracija

Število tujcev na Japonskem je konec leta 2013 doseglo 2.664.000, kar je 1,6 % celotnega prebivalstva in 1,6 % več kot leto prej. Največja skupina so Kitajci (649.100 ali kar 31 % vseh tujcev), druga skupina so Korejci, ki so bili dolga leta največja skupina tujcev, zadnja leta pa njihovo število pada (najnižja številka je 519.700, kar je 25%,

iz leta 2013). Nato sledijo Filipinci (209.200), Brazilci (181.300) in Vietnamci (72.300). Za 3 % se je povečalo tudi število tujih študentov, ki so prišli študirat na Japonsko. V letu 2013 se je 8.600 tujcev naturaliziralo, polovica od teh je korejskih potomcev, tretjina pa je kitajske narodnosti. Leta 2013 je bilo vloženih 3.300 vlog za azil,¹⁰ kar je 720 več kot prejšnje leto. Prosilci so bili iz Turčije, Nepala, Mjanmara, Šrilanke in Pakistana (Spletni vir 1: 218). V letu 2015 pa je Japonska vlada prejela rekordnih 7.586 vlog za priznanje statusa begunca, a jih je odobrila le 27 (Spletni vir 8). Ker jo je mednarodna skupnost zaradi tega kritizirala, je vlada odgovorila, da bo v naslednjih petih letih sprejela 150 beguncev – tujih študentov iz Sirije (Spletni vir 7).

Prve begunce (*nanmin*), in sicer iz Vietnama, je Japonska sprejela leta 1975, v času, ko še ni imela sprejetih zakonov¹¹ in dovoljenj za bivanje, zato ni vedela, kaj naj z njimi. Tako so zanje ustvarili fundacijo Ajia Fukushi Kyōiku Zaidan (Azijska fundacija za socialno varstvo in izobraževanje) pri Ministrstvu za zunanje zadeve in ustanovili dva naselitvena centra v Kansaiju in Kantōju, kjer so begunce šolali, da bi se lahko vključili in prilagodili novemu družbenemu okolju, tj. »japonski družbi«. Učili so jih osnov japonskega jezika, a le tri mesece, kar je premalo tudi za vsakdanjo komunikacijo. Zaradi slabe integracije so lahko opravljali le ročna in nekvalificirana dela, čeprav so nekateri v domovini dosegli višjo stopnjo izobrazbe. Čeprav so se zaradi neznanja jezika in nepoznavanja japonske kulture zelo težko vključili v japonsko družbo, pa sami Japonci niso imeli ne negativnih ne pozitivnih čustev do njih (Nakano 1995: 61). S prihodom beguncev se je pojavil tudi izraz »novinci« oziroma »newcomers«.

Zaradi pomanjkanja delovne sile so sredi 80. let v državo začeli prihajati tuji delavci (*gaikokujin rōdōsha*) s Filipinov, iz Vietnama in Indije. Kmalu so se pojavile številne razprave o tem, ali naj tuje delavce na Japonsko tudi vabijo, saj se je v zadnjih letih zaradi hitro starajočega se prebivalstva pokazala izrazita potreba po novi delovni sili. Ena od največjih skupin tuje delovne sile so *Nikkeijin*. To so japonski izseljenci, razseljeni po svetu, največkrat pa je ta izraz v uporabi za prišleke druge in tretje generacije Japoncev iz Brazilije, ki so vrnili na Japonsko, da bi opravljali predvsem nekvalificirane ali polkvalificirane poklice. Ti delavci so nekaj desetletij pozneje dobili stalno prebivališče, a se še vedno težko vključujejo v družbo zaradi drugačnega kulturnega okolja, v katerem so odrasli. V zadnjih letih se je povpraševanje po tujih delavcih nekoliko zmanjšalo, ne pa tudi njihov pritok.

10 Japonska se po tradiciji upira odobravanju azila beguncem, čeprav se je že nekoliko omehčala; leta 2007 je tako azil odobrila 41 ljudem (Spletni vir 1: 258).

11 Sporazum o beguncih Združenih narodov je Japonska podpisala leta 1981 (Nakano 1995: 61).

Čeprav japonska država uradno ne dovoli vstopa tujim delavcem, pa v določeni meri dovoljuje njihovo zaposlitev, prav zaradi velikega števila delavcev, ki so ostali tudi po preteku vize. Edini, ki jim formalno dovolijo ostati, so *Nikkeijin*, priseljenci japonskega porekla predvsem iz Brazilije; medtem pa tuji študentje lahko delajo honorarno, nekateri tuji delavci pa imajo dovoljenje z vizo za prakso, s čimer Japonska dovoljuje prihod tujih delavcev, a bolj skozi »zadnja ali stranska« vrata in ne »glavna« (Kajita 1998: 121).

Kajita (1998: 121) tujce na Japonskem grobo razdeli v tri skupine. Prva skupina so tujci, ki živijo na Japonskem že tri ali štiri generacije, kot so na primer Korejci. Druga skupina so *Nikkeijin*, ki so jim s spremembo japonskega imigracijskega zakona uradno dovolili, da delajo na Japonskem. Tretja skupina pa sestavljajo prišleki iz Azije, ki jim uradno ni dovoljeno delati in so na Japonskem ilegalno. Vsaka skupina ima svoje značilnosti, ki pa se razlikujejo tudi med člani skupin samih in povzročajo družbene napetosti. Poleg teh na Japonskem živi še ena skupina tujcev, in sicer predvsem Evropejci in Američani, ki tu tudi delajo. Navadno so tu le začasno in se ne nameravajo ustaliti, a obstajajo tudi izjeme.

Na Japonskem so se v 90. letih začeli pojavljati številni centri za podporo tujcem, ki prihajajo na Japonsko. Center za multikulturno družbo v Kyotu je neprofitna organizacija (NPO), ki od leta 1998 deluje z »namenom uresničevanja multikulturne družbe, kjer ljudje lahko živijo skupaj« (Spletni vir 2). Center v več jezikih (angleški, portugalski, kitajski in korejski) izvaja številne projekte tako za Japonce kot tudi druge prebivalce, da bi premagali neenakosti, kot so nacionalnost, kulturno ozadje, identitete in jeziki, cenili raznolikost, zagotovili osnovne človekove pravice in povezali tuje prebivalce z Japonci, da bi skupaj ustvarili multikulturno družbo (Spletni vir 2).

Glavna cilja takšnih centrov sta nudenje zdravstvene podpore in predvsem učenje japonskega jezika. Tujci se na japonskem učijo *nihongo*, medtem ko sami Japonci govorijo *kokugo*,¹² kar pomeni, da obstajata dva različna koncepta japonskega jezika. *Kokugo* je namreč povezan z japonskim konceptom nacionalizma in ga pojmujejo kot nacionalni jezik za Japonce. *Nihongo* je japonski jezik za tujce, ki pa naj ne bi bili nikoli zmožni obvladati »prave« japonsčine (Qi 2008; glej tudi Lee 1996). Jezik je tudi osnova za učenje o japonski kulturi in normah, ki jih na primer vsi tuji študentje na japonskih univerzah spoznajo na uvodnih tečajih »japonskega jezika in kulture«.

Poleg tega Japonska probleme s tujci opredeljuje tudi glede na dolžino njihovega bivanja na Japonskem. Tujci, ki so se že naselili na Japonskem in imajo status *Zainichi* (glej

opombo 15), in tisti, ki so na novo prišli (*newcomers*, jap. *nyūkamāzu*), se med sabo precej razlikujejo, in to ne samo po znanju japonsčine, ampak tudi po zaposlovanju in načinu življenja.

Korejci na Japonskem

Korejci so danes druga največja »tuja«¹³ skupnost s stalnim prebivališčem na Japonskem. Ta skupina vključuje tako *Zainichi* Korejce (tiste, ki na Japonskem živijo že nekaj generacij) ali »starejše priseljence« (jap. *orudokamāzu*) kot nedavno priseljene Korejce iz Južne Koreje ali »novopriseljene«. Kljub fizični podobnosti ter precejšnji akulturaciji in vključenosti v japonsko družbo tako japonska država kot japonska družba Korejce še vedno diskriminirata. Večina ima korejsko državljanstvo,¹⁴ saj Japonska priznava le *jus sanguinis* (pravico po krvi) in ne *jus soli* (pravico po kraju rojstva), kar pomeni, da mora za podelitev japonskega državljanstva vsaj eden od staršev imeti japonsko državljanstvo. Nekateri posamezniki se lahko popolnoma vključijo v družbo, se »naturalizirajo«. Sicer se je ta proces za Korejce v zadnjih letih precej poenostavil, a je še vedno zelo kompleksen in birokratski postopek, ki vključuje tudi spremembo korejskega imena v japonskega. Poleg tega japonska tudi ne priznava dvojnih državljanstev, zato se morajo tisti, ki se želijo naturalizirati, odpovedati korejskemu državljanstvu (glej Brown 2015). Na Japonskem imajo rezidenčni Korejci status »posebnega stalnega prebivalca«, ki jim omogoča dostop do japonskega sistema socialnega varstva, pokojninskega in zdravstvenega zavarovanja. Nimajo pa pravice do glasovanja, poleg tega obstaja tudi nekaj določb pokojninskega in socialnega varstva, ki zanje ne veljajo, prav tako pa se ne morejo zaposlovati v javnih službah, na primer v šolstvu.

Dobesedni pomen besede »*zainichi*« je »biti prisoten na Japonskem«.¹⁵ Čeprav tu živijo že od japonske okupacije Koreje leta 1910 oziroma so se priselili v naslednjih

13 Glede na podatke Ministrstva za sodstvo je leta 2015 na Japonskem živelo 497.707 Korejcev. Te številke ne vključujejo tistih, ki so že prevzeli japonsko državljanstvo; teh naj bi bilo po podatkih iz leta 2005 268.399. Dodamo lahko še obiskovalce z dolgim bivanjem na Japonskem (66.291) in tamkajšnje korejske študente (15.718), kar vse skupaj nanese 848.115 (Spletni vir 3).

14 Japonci so Korejcem, ki so se na Japonsko preselili po okupaciji Koreje, dodelil japonsko državljanstvo, ki pa so jim ga leta 1952 nasilno odvzeli, čeprav je bilo to v nasprotju z mednarodnimi zakoni. Tako so bili primorani spet prevzeti korejsko državljanstvo, ki pa se je znova spremenilo po politični delitvi Korej. Takrat so se Korejci morali odločiti, kateri Koreji bodo pripadali. To je bila ideološko podkrepljena odločitev, saj je večina Korejcev prišla z juga Koreje, a se jih je kar nekaj odločilo za Severno Korejo.

15 Termin *zainichi* poudarja kraj bivanja in ne krvno linijo. Mlajše generacije Korejcev so ta termin uporabljale vse od leta 1970, da so poudarile drugačen pristop k življenju na Japonskem, kot so ga imeli pripadniki prve generacije. Ta termin se tudi izogiba vključevanju nacionalnosti kot elementa opredeljevanja skupnosti (Chapman 2008: 4–5; Inadsugi 2002: 559–562).

12 Pojav »nacionalnega jezika« je povezan z nastajanjem nacionalne države v 19. stoletju in z idejo o enem narodu v eni državi (Culiberg 2013).

Korejska restavracija v predelu Higashi Kujō v Kyōtu.
Foto: Nataša Visočnik, 22. 9. 2016.

letih, še vedno veljajo za »začasne« prebivalce. Ta izraz je v preteklosti odseval željo številnih Korejcev, da bi se nekega dne vrnili v matično državo. Želja je bila najbolj izrazita zlasti po drugi svetovni vojni, ko so zavezniške sile premagale Japonsko in se je veliko Korejcev dejansko preselilo nazaj v Korejo. Ambicije po vrnitvi tistih, ki so ostali, pa so počasi zbledle. Tako danes na Japonskem živita že četrta in tudi peta generacija, kar pomeni, da so postali stalni prebivalci Japonske. Mnogi od njih nimajo več želje, da bi šli v Korejo. Kljub temu je izraz preživel in odraža realnost institucionalne diskriminacije japonske države in družbe (glej Visočnik 2013).

Zainichi Korejci, ki so prišli na Japonsko v času okupacije, in njihovi potomci so se po delitvi Koreje na Severno in Južno Korejo leta 1948 politično razdelili tudi na Japonskem, predvsem po letu 1952, ko so se po odvzemu japonskega državljanstva morali odločiti za eno od korejskih državljanstev. Politična razdeljenost se kaže tudi v pripadnosti različnim organizacijam:¹⁶ Mindan¹⁷ in Chongryon.¹⁸ Mindan so ustanovili leta 1946 in je bolj usmerjen k Južni Koreji, medtem ko organizacija Chongryon, ustanovljena leta 1955, ohranja vezi s Severno Korejo in sledi severnokorejski ideologiji *juche*.¹⁹ Okrog 65 odstotkov *Zainichi* Korejcev pripada organizaciji Mindan, 25 odstotkov pa se jih povezuje z organizacijo Chongryon. Na splošno

je organizacija Chongryon bolj nacionalistično usmerjena kot pa Mindan in tako spodbuja Korejce k ohranjanju korejske identitete in se izogiba asimilaciji v japonsko družbo (Brown 2015: 256). Imajo tudi bolj razširjen šolski sistem, ki obsega vse od vrtca do univerze (Univerza Korea v Tokiu; glej Spletni vir 5), kjer poučujejo v skladu z ideologijo Severne Koreje. Organizacija Mindan pa je po drugi strani bolj aktivna v gibanjih za pravice vseh rezidenčnih Korejcev, hkrati pa obe organizaciji promovirata korejsko kulturo in se zavzemata za boljše gospodarske priložnosti rezidenčnih Korejcev. Danes številni Korejci realno niso več pripadniki nobene organizacije, po številnih pričevanjih pa se je spremenilo tudi njihovo poimenovanje, ki ne odraža več politične delitve.²⁰

Zaradi vseh nasprotujočih si pripadnosti – različno doje-manje prostora in časa (začasno vs. stalno), različne politične delitve (Severna in Južna Koreja), medgeneracijske težnje, izobraževanje (korejske ali japonske šole) in družbenoekonomski status – se pri izražanju identitete Korejci srečujejo s številnimi konfliktnimi in nasprotujočimi si idejami, kar kaže na zelo kompleksno življenje v diaspori (Chapman 2008: 5; Lee 2012: 2). Tako je jasno, da raziskave o identiteti in diaspori morajo upoštevati raznolike identitete v določenem trenutku, med katerimi je identiteta »diaspore« le ena od njih, čeprav najpomembnejša pri oblikovanju skupnosti v drugi državi. Mlajša generacija Korejskega polotoka nima več za svojo domovino, saj je njihovo stalno prebivališče na Japonskem postalo nesporno dejstvo. Vse od 80. let imajo mladi Korejci veliko pozitivnejše poglede na lastno hibridnost in iščejo drugo pot med naturalizacijo z opustitvijo svoje etničnosti in pripadnostjo eni od Korej (Iwabuchi 2005: 68). Po drugi strani pa se je odnos do javnega zavzemanja za naturalizacijo nekoliko omilil zaradi mehčanja političnih nesoglasij med Južno Korejo in Japonsko. Hkrati je naturalizacija v preteklosti pomenila odpoved korejski kulturi, v sodobni Japonski pa se korejska kultura celo promovira. V japonskih metropolah je vedno več reklamnih oglasov za korejsko hrano, ki je med Japonci zelo priljubljena. Tudi pop kultura je eden od elementov zblíževanja dveh kultur, saj je korejska popularna kultura prav tako priljubljena na Japonskem, kot je japonska popularna kultura razširjena med mladimi v Južni Koreji. To so glasba, filmi in televizijske serije, med katerimi so najbolj priljubljene drame.

Tako mladi ne vidijo več veliko ovir za mešane zakone, čeprav jim starši ponekod še vedno nasprotujejo. Hester (2008: 139) omenja, da se je odnos Japoncev otoplil tudi zaradi promoviranja ideje *kyōsei* (živeti skupaj z raznolikostjo), s čimer naj bi se meja med Korejci in Japonci brisala, kar bi v prihodnosti lahko omogočilo pojav nove kategorije

16 Obstaja tudi tretje združenje, ki je bolj usmerjeno k praktičnim potrebam skupnosti. Imenuje se Mintōren in ni razdeljeno med dve Koreji. To ni uradna organizacija, a vseeno organizira letne konference in zbira prispevke v podporo določenim akcijam, kjerkoli ali kadarkoli se pojavi potreba.

17 Okrajšava za japonsko ime Zai-Nippon Daikan Minkoku Kyoryūmindan.

18 Po japonsko Soren, kar je okrajšava za Zai-Nippon Chosenjin Sorengokai ali Generalno združenje korejskih prebivalcev na Japonskem.

19 Politična filozofija, znana kot *juche*, je leta 1972 postala uradna državna ideologija gospodarsko neodvisne Demokratične ljudske republike Koreje. Kim Il Sung pravi, da poleg ideje o »samozaupanju« *juche* pomeni tudi obvladovanje revolucije in rekonstrukcijo države na neodvisen način (Lee 2003). Ideja je znana tudi kot »kimilsungizem« po Kimu Il Sungu in predstavlja religiozno, politično, družbeno in gospodarsko ideologijo Severne Koreje (Spletni vir 4).

20 Izraza *Zainichi Kankokujin* in *Zainichi Chōsenjin* namreč izražata politično delitev na pripadnike Južne in Severne Koreje, medtem ko *Zainichi Korean* izraža samo etničnega Korejca.

zacije Korejcev, in sicer »korejskega Japonca«.²¹ To je novi tip Japonca, ki prednikom sledi do Korejskega polotoka. Po raziskavah o korejski manjšini²² lahko na grobo izpostavimo tri obdobja najkorenitejših sprememb korejske skupnosti glede na družbene in pravne situacije: 1. od konca vojne do leta 1965, ko sta Japonska in Južna Koreja podpisali sporazum o normalizaciji odnosov; 2. od 1965 do 1991, ko so priseljenci dobili status s »posebnim stalnim prebivališčem« (*tokubetsu eijū*), kar je poenotilo pogoje za bivanje za vse nekdanje kolonializirane skupine, ki so živele na Japonskem, in njihove potomce; 3. od 1991 do danes, ko gre za obdobje povečane naturalizacije: več je gibanj za lokalne volitve, povečalo se je število porok med Japonci in Korejci in število otrok mešanih staršev. Hester (2008: 140) prvo obdobje poimenuje »repatriacija«, ko se je v Korejo vrnilo največ Korejcev, drugo je obdobje »stabilizacije« razmer za življenje, tretje pa je obdobje »pristopa udomačenja« (*denizenship*),²³ ki se najbolj odraža med mladimi Korejci v sodobni Japonski.

Lee (2012: 1) celo pravi, da je Japonska edina razvitejša država s četrto generacijo priseljencev, ki se soočajo s številnimi problemi, saj je japonska priseljska politika zelo izključujoča in nastrojena proti tujcem, predvsem proti tistim iz nekdanjih kolonij. Z vidika Korejcev vključevanje v družbo pomeni asimilacijo in naturalizacijo; številni niso pripravljeni izgubiti svoje kulture (Kajita 1998: 126–127). Čeprav je materni jezik Korejcev tretje ali četrte generacije japonščina, njihov življenjski slog je zelo podoben japonskemu, številni pa so se tudi poročili z Japonci, je njihova asimilacija počasna, saj želijo ohranяти tudi korejsko identiteto. Poleg tega so tudi nevidnejša manjšina, saj se na prvi pogled ne razlikujejo od Japoncev, njihova etnična identiteta se kaže predvsem s korejskim imenom, če si ga seveda niso spremenili v japonskega.

Zaradi raznovrstnosti korejske manjšine lahko njihove člane razdelimo v različne skupine. Prva skupina so ljudje, ki želijo diskretno živeti na Japonskem in so se delno asimilirali, vendar pa se tudi povezujejo s Severno ali Južno Korejo, saj ne želijo pozabiti svoje zgodovine (Kajita 1998: 135). Druga skupina so individualisti, ki iščejo enakost in se želijo izpopolniti glede na svoje sposobnosti. Diskriminacijo skušajo preseči z višjo izobrazbo in študijem v tujini, predvsem v ZDA, kljub temu pa ohranjajo svojo

kulturo. Tretja skupina so posamezniki, ki v izogib diskriminaciji želijo postati naturalizirani japonski državljani, zato so sprejeli tudi japonsko državljanstvo in mnogi spremenili svoje ime v japonsko. Vse trem skupinam je skupno to, da ostajajo na Japonskem in živijo v japonski družbi (Kajita 1998: 136; glej tudi Chapman 2006).

Življenje Korejcev v Kyōto

Kyōto (*Kyōto-shi*), nekdanja imperialna prestolnica in danes osmo največje mesto z milijonom in pol prebivalcev, leži v osrednjem delu otoka Honshu in ima, kot vse druge metropole, na obrobju predele, kamor so se že v preteklosti naseljevali tisti prebivalci, ki so bili izključeni iz večinske družbe. Najprej so bili to *burakumini*, ki so se jim pozneje pridružili še priseljenci iz tujine, med njimi tudi Korejci, ki so se tu začeli naseljevati po letu 1910. Eno od takšnih območij je tudi Minami-ku (Južni okraj), predvsem Higashi Kujō v južnem delu mesta blizu glavne železniške postaje, kjer danes živi več ljudi iz delavskega razreda kot kjerkoli drugje v Kyōtu. Območje je preprejeno z restavracijami in klubi, ob reki Kamo pa najdemo tovarne in različne industrijske obrate. Naselja sestavljajo standardne hiše, bloki in v zadnjih nekaj letih zgrajene stanovanjske stavbe, ki jih je subvencionirala vlada. Zaradi velikega števila Korejcev in tudi priseljencev iz drugih držav ta predel imenujejo tudi »Kyotsko mednarodno mesto«, ki je edini zares mednarodni mestni predel. Ker pa je tesno povezan tudi s sosednjo skupnostjo *burakuminov* v predelu Sūjin (Shimogyo-ku), ga opisujejo tudi z izrazom *dōwa chiku* (asimilirani predel).

Tamkajšnji prebivalci so zaradi svojega izvora diskriminirani in marginalizirani na številnih področjih, čeprav so v zadnjih desetletjih tako *burakumini* kot *Zainichi* Korejci vse uspešnejši v bojih proti diskriminaciji. Predvsem skupnost *burakuminov* in njihova združenja so dosegli, da so se na nacionalni ravni začeli projekti »gradnje skupnosti« (*machizukuri*)²⁴ za izboljšanje življenjskih razmer marginaliziranih skupnosti. Ta projekt je izvajala tudi mestna občina Kyōto, ki je v sodelovanju z lokalnimi oblastmi in sosedskimi združenji (*chōnaikai*, *jichikai*) zgradila številna stanovanja, otroška igrišča, zdravstvene domove in parke ter omogočila pripadnikom manjšinskih skupin dostop do javnih stanovanj in pokojnine. Pozneje so ta projekt razširili, da je bil v korist tudi drugim neprivilegiranim skupinam: korejski manjšini, ločencem, Japoncem, rojenim na Okinawi, starejšim, revnim študentom in posameznikom – »vsi so dobrodošli in lahko živijo skupaj v *buraku*«²⁵ v duhu oblikovanja raznolike in bogate skupnosti

21 Termin »korejski Japonec« (še) ne obstaja, saj se ohranja mit o racionalni homogenosti Japonske in je tudi v nasprotju z idejo, da posameznik ne more biti oboje, lahko je samo Korejec ali samo Japonec. To je bilo zelo težko za številne Korejce, saj ohranjanje kulturne identitete razumejo kot svojo temeljno pravico. V povezavi s tem McLelland (2008: 818–819) tudi izpostavi, da Japonska zavrača dvojno državljanstvo, s čimer nasprotuje novim kategorijam Japoncev in njihovi hibridnosti, ki pa v realnosti obstajajo.

22 Za podrobnejši pregled situacije Korejcev na Japonskem glej Ryang 2005; Visočnik 2013; Weiner 2009.

23 S stalnim bivališčem, a brez državljanstva.

24 Več o tem glej Visočnik 2013, 2014.

25 Predel *buraku* (»vasica«) je bil v preteklosti namenjen ljudem, ki so jih izobčili zaradi poklica (mesarji, usnarji, pogrebniiki itn.), ki so ga opravljali (glej zgoraj). Sčasoma so ti predeli postali tudi zatočišče kriminalcev, revnih ljudi, tujcev in drugih marginaliziranih skupin.

Higashi Kujō leži južno od glavne železniške postaje v Kyōtu, poleg območja Sujin. (Spletni vir 9)

(*kyōsei*)« (Spletni vir 6). Projekt iz leta 1997 so nadaljevali tudi v naslednjem obdobju (2001–2010), ko je tudi mesto Kyōto pod pritiski *burakuminskih* skupin za boj proti diskriminaciji v svojem mestnem načrtu izoblikovalo idejo o območju, kjer bodo »ljudje različnih skupin živeli brez diskriminacije in kršenja človekovih pravic« (Spletni vir 6). Kljub vsemu pa, kot so mi pojasnili sogovorniki, ideja o kulturni različnosti v skupnosti *burakuminov* ni ravno zaživela, saj se je v novo zgrajena stanovanja preselilo le malo tujcev in pripadnikov manjšin in več drugih ranljivih skupin (invalidi, samski ipd.).

Ker pa so vplivi procesa *machizukuri* segali tudi onkraj območja *burakuminov*, je nekoliko drugačno situacijo mogoče opazovati v korejskem predelu Higashi Kujō. Ideje o sobivanju in sodelovanju se odražajo v programih in imenih organizacij, kulturnih domov, vrtcev in podobno. Eden od takšnih primerov je tudi Kibo no ie, katoliška organizacija, nastala leta 1967 po velikem požaru v okraju Higashi Kujō, ko je bilo uničenih veliko barak revnih prebivalcev. Ta organizacija je skrbela za otroke staršev, ki jih ti niso mogli vključiti v vrtec. Najprej so bili to samo korejski otroci, v naslednjih letih pa so se jim pridružili tudi otroci drugih narodnosti. To je postal tudi prostor, kjer so se ljudje srečevali, se pogovarjali, se udeleževali tečajev in sodelovali na festivalih. Kibo no ie (Hiša upanja) je imel tudi pomembno vlogo v procesih gradnje skupnosti, saj je nudil prostor, kjer so se ljudje srečevali in razpravljali o prihodnosti in boljšem življenju v tem delu mesta. V tej organizacije so zasnovali tudi festival Madang, ustanovljen leta 1993, katerega namen sta ravno tako sobivanje (*kyōsei*) in sodelovanje med različnimi skupinami.

V procesu *machizukuri* je bila leta 2013 zgrajena nova stavba, ki poleg vrtca vključuje tudi društvo Tabunka koryū nettowa-ku saron (Salon za medkulturno izmenjavo). Nad prostori društva in vrtca, ki sta v pritličju, so sta-

Hiša upanja in Salon medkulturne izmenjave v Higashi Kujō. Foto: Nataša Visočnik, Kyōto, 22. 9. 2016.

novanja za manj privilegirane ljudi, kamor se lahko brez večjih problemov vselijo starejši, študentje in prebivalci drugih narodnosti. V domu tudi delujejo tudi društva drugih tujcev, najdemo pa tudi številne prostovoljce s Tajске, Kitajske, iz Filipinov, Indonezije, Rusije in s Finske. Kim (2013: 4) tako poudari, da se multikulturalizem na tem območju ne uporablja samo za poudarjanje razlik med kulturami različnih držav, ampak gre predvsem za enakovredno obravnavanje in sprejemanje vseh kultur in različnih generacij, s čimer promovirajo *yasuragi kōryū* (»mirno izmenjavo«) (Kim 2013: 14; glej tudi Jin 2013).

V delovanje teh organizacij se vključuje tudi vedno več Japoncev, ki sami čutijo potrebo, da aktivno sodelujejo pri gradnji večkulturne družbe, kot pravijo sami udeleženci. Tako je Japonec vodja salona in tudi v društvu, ki organizira festival Madang, je skoraj polovica Japoncev. V zadnjih letih se je spremenila predvsem organizacija festivala. Kot pravi Caron,²⁶ ki je festival Madang raziskoval ob njegovem nastanku, je bila glavna skrb takratnih organizatorjev, da se nič ne spremeni in da nič ne dosežejo. Danes glavni organizatorji, tako Japonci kot Korejci, vidijo stvari v drugačni luči. Festival namreč ni več samo korejski etnični festival, pač pa k sodelovanju vabijo tudi druge manjšine in hkrati mu prisostvuje vedno več Japoncev. Tako se spreminja tudi vsebina festivala, vedno manj je politično angažiranih tem, vedno več pa zgodb iz vsakdanjega življenja tako Japoncev kot Korejcev. Poleg korejske glasbe igrajo tudi japonsko glasbo ali pa jo izvajajo skupaj na japonskih in korejskih instrumentih, glavno igro pišejo tako Japonci kot Korejci, med gledalci pa je tudi vedno več Japoncev tako iz mesta Kyōto kot tudi iz drugih delov Japonske. Vse to skupno in vzajemno sodelovanje, čeprav še v manjšini, predstavlja izziv večinskemu prepričanju o enkratnosti japonske kulture in je primer multikulturnega delovanja v »homogenem« okolju.

V Kyōtu naj bi bili predeli, kjer živijo *burakumini*, še vedno prepoznani, sicer ne več toliko po zunanjem videzu, pač pa se še vedno ohranjajo v zavesti ljudi in tako vplivajo na diskriminacijo tam živčih prebivalcev.

26 Pogovor z Bruceom Caronom sem opravila avgusta 2016 po elektronski pošti, ko mi je poslal elektronsko različico svoje knjige *Community, democracy and performance: The urban practice of Kyoto's Higashi-Kujo Madang*.

Novi prišleki in stari naseljenci

V te predele se priseljujejo tudi novi prišleki iz Južne Koreje in drugih držav, saj jim je zaradi že obstoječe družbene mreže olajšano vključevanje v skupnost. Tako imajo lažji dostop do stanovanj, služb in zdravstvene oskrbe, zanje pa poskrbijo tudi različne organizacije. V Kyōtu že omenjena nevladna organizacija Center za multikulturno družbo namreč organizira tečaje japonskega jezika za vse tujce, da bi ga čim prej osvojili in se začeli vključevati v družbo, svetujejo pa jim tudi o zdravstveni oskrbi in pravnih zadevah.

Čeprav imajo *Zainichi* Korejci in novi prišleki skupni etnični izvor in v boju za pravice proti Japoncem nastopajo enotno, pa so med njimi številne razlike, ki jim otežujejo skupno bivanje. Na novo priseljeni Korejci govorijo predvsem korejsko, njihove navade pa so tudi veliko bolj korejske kot pri *Zainichi* Korejcih. Ti so že v veliki meri asimilirani, govorijo predvsem japonsko in živijo na japonski način. Številni med njimi so rojeni na Japonskem in še nikoli niso bili v Koreji. Zato jih na novo priseljeni Korejci velikokrat sploh nimajo za Korejce, saj se včasih ne morejo niti sporazumeti. Povsem asimiliranih Korejcev v predelu Higashi Kujō niti ni, po pripovedovanju tamkajšnjih ljudi se tu ne naseljujejo in tudi zelo redki zaidejo v Salon za medkulturno izmenjavo ali pridejo na sam festival Madang.

Kljub vsemu pa oboji stremijo k boljšemu vključevanju v japonsko družbo. Pri tem so sicer glasnejši novi prišleki, a tudi *Zainichi* Korejci, ki so bili dolga leta prisiljeni v asimilacijo in naturalizacijo, vidijo možnost za izboljšanje svojega položaja v družbi. Za vse Korejce na Japonskem ideja *kyōsei* pomeni vključevanje v japonsko družbo in sprejemanje raznolikosti, ne da bi se morali odreči svoji kulturi, k čemer pa teži japonska družba. Zanje to pomeni prizadevanje za uresničevanje svojih pravic v skupnosti in politiki ter spoštovanje kulturnih razlik (Clifford po Chapman 2006: 92). Kot pravi Bhabha (po Chapman 2006: 93), ideja multikulturalizma zaobjema tudi prizadevanje za ustrezen odziv na dinamični proces artikulacije kulturnih razlik znotraj družbe, zato je treba pri tem biti pazljiv. Macdonaldova (1995: 305) nadaljuje, da si termin »multikulturnost« država prisvoji z namenom, da bi omejila potencialno nevarno raznolikost. Tako je manjšinam priznan legitimen obstoj, a imajo le omejene možnosti izražanja in delovanja, medtem ko ima država še vedno moč nadzora.

Ravno to se je zgodilo tudi korejski manjšini, ki ima možnost izražati svojo identiteto na številnih kulturnih prireditvah, z glasbo, v literaturi, umetnosti, dobili so večje možnosti zaposlovanja (čeprav še ne v javni upravi, če nimajo japonskega državljanstva), na politične zadeve pa še ne morejo vplivati. Pripadniki korejske manjšine se namreč še vedno borijo za pravico do volitev na lokalni in nacionalni ravni. Na lokalnih volitvah lahko sodelujejo le v Osaki, Nari in Kanagawi.

Festival Madang, Kyōto, 3. 11. 2016. (Spletni vir 10)

Sklep

Japonska, za katero je dolgo veljalo, da je homogena država, v kateri živijo samo Japonci z japonsko kulturo, ki govorijo japonski jezik, se v zadnjih dveh, treh desetletjih sooča z vedno večjim pritiskom za opustitev te ideje. V ospredje prihajata koncepta multikulturnosti in sožitja z drugimi kulturami, kar se kaže v pestri ponudbi aktivnosti, ki jih japonska vlada izvaja za vključitev te drugačnosti v družbo. V ospredju je predvsem učenje japonskega jezika, ki naj bi tujcem omogočilo lažje vključevanje v družbo, udeležujejo pa se lahko tudi različnih prireditev in krožkov, kjer jim prostovoljci z navdušenjem predstavljajo svojo državo in kulturo.

Kar hitro lahko ugotovimo, da učenje japonskega jezika, kulture in norm, organizirano za novince, bolj ali manj služi indoktriniranju tujcev v japonske koncepte o narodu in kulturi, čeprav jim seveda pomaga k lažjemu vključevanju v družbo. Zdi se, da v japonskem političnem kontekstu »multikulturalizem«, ki ga uporabljajo japonske institucije, bolj konceptualizira idejo o »antimultikulturalizmu« (Burgess 2008). Obstaja namreč nevarnost zavajanja ob upoštevanju dobesednega pomena besed, saj ugotovimo, da multikulturalizem in multikulturna izobrazba povzročata hkrati vključevanje in izključevanje, predvsem ko gre za izobrazbo otrok priseljencev. Takšen tip multikulturalizma ni namenjen kulturnim manjšinam, ampak predvsem družbeni in kulturni večini. V kontekstu japonske politike je glavni pristop k premagovanju kulturnih trenj širjenje svoje kulture po svetu, ne pa prizadevanje za boljše razumevanje tujih kultur. Ideja o prisotnem multikulturalizmu je danes omejena na »kulturno izmenjavo« in »mednarodno izmenjavo«. Še posebej pa je zanimivo dejstvo, da ima vpeljevanje ideje multikulturalizma v japonsko družbo večji učinek za nove prišleke, kot pa za že obstoječe manjšine na Japonskem. Zato pri raziskovanju sodobnih idej o »multikulturni« Japonski potrebujemo veliko mero skepticizma in kritičnosti.

Pojem multikulturnosti ima drugačen pomen med Japonci samimi kot med tujci, poleg tega pa ga različno razumejo tudi že dolgo naseljene manjšine in novi prišleki teh manj-

šin, kar je še najbolj vidno pri korejski manjšini. Ta je ena največjih na Japonskem in tu živi že od leta 1910, zaradi hibridnosti pa imajo njeni člani velike težave pri izražanju svoje identitete. Korejci v Kyōtu so po eni strani precej asimilirani v japonsko družbo, lokalna vlada pa jih celo finančno podpira pri izboljševanju bivalnega okolja, po drugi strani pa so še vedno marginalizirani in obravnavani kot tujci. Kljub vsemu pa je ideja o multikulturnosti veliko bolj kot med Japonci zaživela med samimi manjšinami, ki podpirajo sobivanje različnih kultur, kar se v Kyōtu kaže v izredno bogatem programu nekaterih združenj in prireditvev, kot so Kibō no ie, Salon za mrežo medkulturnih izmenjav in festival Madang. Prav tam je po mnenju sodelujočih multikulturalizem zaživel v polni luči.

Želji po sobivanju z večino in hkrati ohranjanju svoje identitete sta med Korejci zelo močni, a je treba biti pazljiv pri refleksiji uporabe terminov *kyōsei* in *tabunka*. Enakovredno sobivanje in multikulturnost si predstavljajo skoraj kot utopijo, saj zunaj skupnih projektov nista mogoča; v vsakdanjem življenju se še vedno srečujejo z diskriminacijo. Hkrati pa se zavedajo, da z asimilacijo in mešanimi zakoni njihova identiteta *zainichi* slabi in izginja. Tako ti dve nasprotujoči si ideji obstajata hkrati in opredeljujeta položaj *Zainichi* Korejcev na Japonskem, izražata pa se v trenjih med ohranjanjem in izginjanjem. Vedno glasnejši so pozivi k četrti možnosti, tj. korejsko-japonski identiteti, kar pa jim še vedno preprečuje japonsko izenačevanje etnične pripadnosti in državljanstva.

Literatura

AMINO, Yoshihiko: *Nihonron no shiza: Rettō no shakai to kokka*. Tokyo: Shōgakukan, 1990.

BEFU, Harumi: Concepts of Japan, Japanese culture and the Japanese. V: Yoshino Sugimoto (ur.), *The Cambridge companion to modern Japanese culture*. Cambridge idr.: Cambridge University Press, 2009, 21–37.

BROWN, Lisa: Caught between two countries: *Zainichi* Koreans in Japan. *Virginia Review of Asian Studies* 17, 2015, 254–261.

BURGESS, Chris: Celebrating “multicultural Japan”: Writings on “minorities” and the discourse on “difference”. *Electronic Journal of Contemporary Japanese Studies*, 2008; <http://www.japanesestudies.org.uk/articles/2008/Burgess.html>, 12. 1. 2016.

BURGESS, Chris: The “illusion” of homogeneous Japan and national character: Discourse as a tool to transcend the “myth” vs. “reality” binary. *Japan Focus* March 1, 8 (9), 2010; <http://apjjf.org/-Chris-Burgess/3310/article.html>, 20. 12. 2015.

BURGESS, Chris: Maintaining identities. Discourses of homogeneity in a rapidly globalizing Japan. *Electronic journal of contemporary Japanese studies* 19 April, 2012 [2004]; <http://www.japanesestudies.org.uk/articles/Burgess.html>, 12. 1. 2016.

CARON, Bruce: *Community, democracy and performance: The urban practice of Kyoto's Higashi-Kujo Madang*. Santa Barbara: The New Media Studio, 2003.

CHAPMAN, David: Discourses of multicultural coexistence (*Tabunka kyōsei*) and the “Oldcomer” Korean resident of Japan. *Asian Ethnicity* 7 (1), 2006, 89–102.

CHAPMAN, David: *Zainichi Korean identity and ethnicity*. London in New York: Routledge, 2008.

CREIGHTON, Millie R.: Soto other and uchi others: Imagining racial diversity, imagining homogenous Japan. V: Michael Weiner (ur.), *Japan's minorities*. London in New York: Routledge, 1997, 211–238.

CULIBERG, Luka: Japanese language, standard language, national language: Rethinking language and nation. *Asia Studies* 1 (2): 21–33, 2013.

DOUGLASS, Mike in Glenda Susan Roberts (ur.): *Japan and global migration: Foreign workers and the advent of a multicultural society*. London in New York: Routledge, 2000.

HALL, Stuart: Introduction: Who Needs Identity? V: Stuart Hall in Paul Du Gay (ur.), *Questions of Cultural Identity*. London: Sage Publications, 1996, 1–17.

HESTER, Jeffrey T.: Datsu *Zainichi*-ron: An emerging discourse on belonging among ethnic Koreans in Japan. V: Nelson H.H. Graburn, John Ertl in R. Kenji Tirney (ur.), *Multiculturalism in the new Japan: Crossing the boundaries within*. New York in Oxford: Bergahn Books, 139–150, 2008.

INADSUGI, Tadashi: *Zainichi Kankoku, Chōsenjin no shakai idō*. V: Tomio Tani (ur.), *Minzoku kankei ni okeru ketsugō to bunri*. Tōkyō: Minerva, 2002, 559–595.

IWABUCHI, Koichi: Political correctness, postcoloniality, and the self-representation of “Koreanness” in Japan. V: Sonia Ryang (ur.), *Koreans in Japan: Critical voices from the margin*. London in New York: Routledge Curzon, 2005, 55–73.

KAJITA, Takamichi: The challenge of incorporating foreigners in Japan: “Ethnic Japanese” and “sociological Japanese”. V: Myron Weiner in Tadashi Hanami (ur.), *Temporary workers or future citizens? Japanese and U.S. migration policies*. Houndmills idr.: Macmillan Press Ltd., 1998, 120–147.

KINGSTON, Jeff: Museums, manga, memorials and Korean-Japanese history wars. *Asian Studies* 2 (2), 2014, 41–71.

LEE, Yeounsuk: *[Kokugo] toiu shisō: Kindai Nihon no gengo-ninshiki*. Tokyo: Kabushikigaisha Iwanami shoten, 1996.

LEE, Grace: The political philosophy of Juche. *Stanford Journal of East Asian Affairs* 3 (1), 2003, 105–112; <https://web.stanford.edu/group/sjeaa/journal3/korea1.pdf>, 9. 10. 2015.

LEE, Dong-Hoo: *Media discourses on the other: Japanese history textbook controversies in Korea*, 17. 10. 2012; http://www.media-ecology.org/publications/MEA_proceedings/v3/Lee03.pdf, 14. 12. 2015.

LIE, John: *Multiethnic Japan*. Cambridge in London: Harvard University Press, 2001.

LIE, John: *Zainichi (Koreans in Japan): Diasporic nationalism and postcolonial identity*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press, 2008.

MACDONALD, Gaynor: The politics of diversity in the nation-state. V: John C. Maher in Gaynor Macdonald (ur.), *Diversity in*

Japanese culture and language. London in New York: Kegan Paul International, 1995, 291–315.

MAHER, John C. in Gaynor MacDonald (ur.): *Culture and diversity in Japan: Diversity in Japanese culture and language*. London in New York: Kegan Paul International, 1995, 3–23.

MCCORMACK, Gavan: Introduction. V: Denoon Donald idr. (ur.), *Multicultural Japan: Paleolithic to postmodern*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996, 1–15.

MCLELLAND, Mark: "Race" on the Japanese internet: Discussing Korea and Koreans on "2-channeru". *New Media Society* 10 (6), 2008, 811–829.

NAKANO, Hideichiro: The sociology of ethnocentrism in Japan. V: John C. Maher in Gaynor Macdonald (ur.), *Diversity in Japanese culture and language*. London in New York: Kegan Paul International, 1995.

OGUMA, Eiji: *The origin of the myth of ethnic homogeneity: The genealogy of "Japanese" self-images*. Tokyo: Shin'yōsha, 1995.

QI, Jie: The issue of diversity and multiculturalism in Japan. Referat iz letnega srečanja American Educational Research Association, 24.–29. marec 2008, v New Yorku; <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED507893.pdf>, 21. 11. 2016.

RYANG, Sonia: Introduction: Resident Koreans in Japan. V: Sonia Ryang (ur.), *Koreans in Japan: Critical voices from the margin*. London in New York: Routledge Curzon, 2005, 1–12.

SENICA, Klemen: Tegobe etnografije: Raziskovanje sodobnih zamišljanj Velikega japonskega imperija na Japonskem. *Glasnik SED* 56 (1–2), 2008, 85–96.

SUGIMOTO, Yoshio: *An introduction to Japanese society*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997.

VISOČNIK, Nataša: Self- and other-representations of the Korean minority in Japan. *Dve domovini/Two Homelands* 37, 2013, 113–122.

VISOČNIK, Nataša: Koreans in Japan: Process of community building in marginal places in Kyōto. *Asian Studies* 2 (2), 2014, 89–107.

WEINER, Michael: "Self" and "other" in imperial Japan. V: Michael Weiner (ur.), *Japan's minorities: The illusion of homogeneity*. New York: Routledge, 2009, 1–20.

Spletni viri

Spletni vir 1: OECD. International Migration Outlook 2015 Edition. Paris: Sopemi. http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/social-issues-migration-health/international-migration-outlook-2015_migr_outlook-2015-en#page220, 19. 12. 2015.

Spletni vir 2: Center for Multicultural Society Kyoto. <http://www.tabunkakyo.org/>, 19.12.2015.

Spletni vir 3: Ministry of Justice (Hōmushō 法務省). Zairyū gaikokujin tōkei (Kyūtōroku gakikokujin tōkei) tōkeihyō, June 5, 2015. <http://www.e-stat.go.jp/SG1/estat/List.do?lid=000001139146>, 19. 12. 2015.

Spletni vir 4: North Korean Christianity. <http://northkoreanchristians.com/juche-idea.html>, 20. 1. 2016

Spletni vir 5: <http://korea-u.ac.jp/main.htm>, 20. 1. 2016.

Spletni vir 6: Kyoto City. 2010. Outline of the Master Plan of Kyoto City. <http://www.city.kyoto.jp/koho/eng/plan/img/english.pdf>, 20. 1. 2016.

Spletni vir 7: MIE, Ayako. Japan to take in 150 Syrians as exchange students after criticism of harsh refugee policy. *The Japan Times*, May 20, 2016. <http://www.japantimes.co.jp/news/2016/05/20/national/japan-take-150-syrians-exchange-students-criticism-harsh-refugee-policy/#.V6Sul-Qkres>, 20. 8. 2016.

Spletni vir 8: Al Jazeera and agencies: Japan Rejected 99 percent of Refugees in 2015. January 24, 2016. <http://www.aljazeera.com/news/2016/01/japan-rejected-99-percent-refugees-2015-160124070011926.html>, 20. 8. 2016.

Spletni vir 9: <http://wikimapia.org/#lang=en&lat=34.986234&lon=135.763335&z=16&m=b&search=higashi%20kujo%20district%20>

Spletni vir 10: <http://www.h-madang.com/20161103-114008-0>

Viri

KIM, Kwangmin: Tabunka kyōsei kyōiku – Kibō no ie katoliku kyōikuen no torikumi. V: Kyōto shi chiiku (ur.), *Tabunka shakai wo ikiru*. Kyōto: Kyōto shi chiiku, Tabunka kōryū netto wa-ku saron, 2013, 2–20.

JIN, Shinya: Kyōsei, Kyōdō no matsuri Higashi Kujō Madan: Nihon seki chōsenjin toshite no kakawari. V: Kyōto shi chiiku (ur.), *Tabunka shakai wo ikiru*. Kyōto: Kyōto shi chiiku, Tabunka kōryū netto wa-ku saron. 2013, 21–38.

The “new” multicultural Japan? Korean minority in Kyoto

Japan has long been perceived as a homogenous country, populated only by the Japanese that speak the Japanese language and have their own culture. In recent decades, however, the country has been faced with an increasing pressure to refute this notion. The emerging idea of multiculturalism and coexistence with other cultures spawned a variety of activities undertaken by the Japanese government in order to integrate these diverse cultures into their society. Particular emphasis is on learning the Japanese language which would facilitate the integration of foreigners into the society. There are also a number of events and circles where enthusiastic Japanese volunteers educate foreigners on the Japanese country and culture.

Research indicates that the study of the Japanese language, together with the presentation of Japanese culture and norms really serves as indoctrination of foreigners in the Japanese concepts of nation and culture even though it undoubtedly facilitates their integration into the society. It seems that in the context of Japanese politics the concept of “multiculturalism”, as is used by Japanese institutions, actually conceptualizes the idea of “anti-multiculturalism” (Burgess 2008) since such education causes inclusion and exclusion at the same time. This type of multiculturalism is not intended for cultural minorities but primarily for the social and cultural majority.

On the other hand it is clear that the concept of multiculturalism has a different meaning among the Japanese as well as the foreigners. As far as the latter are concerned, there is a considerable difference between those that have been living in Japan for a lengthy period of time and the newcomers; this aspect is the most prominent in the Korean minority. One of the largest in Japan, which first arrived there in 1910, the Korean minority is faced with a very complex situation because of the hybridity of its members, which creates problems with the presentation of their identity. On the one hand, Koreans in Kyoto are quite assimilated into the Japanese society and receive financial support from the local government for improving their living conditions. Yet they still remain marginalized and treated as foreigners. The notion of multiculturalism is much more present among the minorities themselves, and they wholeheartedly support the coexistence of different cultures. As a result, Kyoto has an extremely rich variety of events organized by different associations and clubs where, according to participants, multiculturalism is constantly implemented. In spite of this, *Zainichi* Koreans are well aware that in real life the equivalent coexistence (*kyōsei*) and multiculturalism (*tabunka*) are still a utopia, and remain compelled to maintain their *Zainichi* identity and protect it from the strong pressures of assimilation. Due to the still-existing prevalent belief in the equality of ethnic affiliation and citizenship the so-called Korean-Japanese identity is not yet possible; but calls to its emergence are increasingly louder.

